

### บทที่ ๓

## สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนา การใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร วัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

ในการนำเสนอสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร นี้ ขอเสนอเป็น ๕ ตอน ดังนี้

๑. คำถามการวิจัย
๒. วัตถุประสงค์การวิจัย
๓. วิธีดำเนินการวิจัย
๔. สภาพการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน
๕. ปัญหาและความต้องการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียด ดังนี้

#### คำถามการวิจัย

การวิจัยในระยะที่ ๑ นี้ มุ่งแสวงหาคำตอบสำหรับคำถามที่สำคัญ ๒ คำถาม คือ

๑. การใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ในปัจจุบันเป็นอย่างไร
๒. ปัญหาและความต้องการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี คืออะไร

#### วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยในระยะที่ ๑ นี้ มีวัตถุประสงค์การวิจัย ๒ ประการ คือ

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี
๒. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

## วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยในขั้นตอนที่ ๑ นี้ เป็นการสร้างโอกาสให้ผู้มีอย่างสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารทุกฝ่ายได้ร่วมกันศึกษาและเรียนรู้สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยการประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

### ๑. กรอบการวิจัย

ในการวิจัยระยะที่ ๑ ผู้วิจัยได้ศึกษาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารในปัจจุบัน เป็นกรอบการวิจัย ประกอบด้วย

- ๑.๑ การจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน
- ๑.๒ การใช้สื่อในการเรียนการสอน
- ๑.๓ การใช้วิธีสอนแบบมีส่วนร่วม

### ๒. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นผู้มีส่วนอย่างสำคัญและเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารโดยตรง ประกอบด้วย

๒.๑ ผู้มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรโดยตรง มีพระภิกษุสามเณรเข้าร่วม จำนวน ๑๗ รูป ประกอบด้วย

- ๒.๑.๑ พระภิกษุ จำนวน ๑๓ รูป
- ๒.๑.๒ สามเณร จำนวน ๔ รูป

๒.๒ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร ที่เป็นทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายฆราวาส จำนวน ๑๖ รูป/คน ประกอบด้วย

- ๒.๒.๑ ฝ่ายบรรพชิต ได้แก่
  - ๑) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาท จำนวน ๓ รูป
  - ๒) พระภิกษุสามเณร จำนวน ๔ รูป
- ๒.๒.๒ ฝ่ายฆราวาส ได้แก่
  - ๑) ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน ๑ คน
  - ๒) ครู จำนวน ๓ คน
- ๒.๒.๓ ผู้เชี่ยวชาญ ๔ รูป/คน

### ๓. วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการและเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลหลากหลายวิธีการตามลักษณะและธรรมชาติของแหล่งข้อมูล ดังนี้

๓.๑ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participatory observation) ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร ตามกรอบประเด็นการสังเกตที่ สุภาวงศ์ จันทวานิช (๒๕๔๗, หน้า ๕๐-๕๒) ได้เสนอไว้ ดังนี้

๓.๑.๑ การกระทำ (acts) คือ การใช้ชีวิตประจำวัน การกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆ ที่เป็นภารกิจประจำวันทั่วไป และวิถีชีวิตของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร

๓.๑.๒ แบบแผนการกระทำ (activities) คือ การกระทำหรือพฤติกรรมที่เป็นกระบวนการ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และกระบวนการเรียนรู้ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร

๓.๑.๓ ความหมาย (meaning) คือ บรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร

๓.๑.๔ ความสัมพันธ์ (relationship) คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในองค์กรของวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร

๓.๑.๕ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท (participation) คือ การให้ความร่วมมือและยอมเป็นส่วนประกอบของโครงสร้างของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร

๓.๑.๖ สภาพสังคม (setting) คือ สภาพโดยรวมของพระภิกษุสามเณร

๓.๒ การสัมภาษณ์เชิงลึก (indepth interview) ใช้สัมภาษณ์ผู้มีส่วนสำคัญ จำนวน ๑๗ รูป และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๔ คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) เกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ครอบคลุมตามกรอบการวิจัย (ดังรายละเอียดที่ปรากฏในภาคผนวก ก)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่สุภาวงศ์ จันทวานิช (๒๕๔๗, หน้า ๘๒-๘๔) ได้เสนอไว้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นบุคคลที่มีหน้าที่ การงานยุ่งยากเพื่อให้ได้ข้อมูลตามประเด็นการศึกษาที่ตั้งไว้

๓.๒.๑ การเตรียมการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ประสานงานกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดย ติดต่อไปยังพระภิกษุสามเณรที่ทำหน้าที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาประจำโรงเรียนต่างๆ โดยตรงนำเสนอกรอบในการสัมภาษณ์ และนัดหมายวัน เวลา ที่สะดวกที่สุดที่สามารถสัมภาษณ์ได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเวลาช่วงบ่ายๆ ถึงเย็นของวันอาทิตย์ ที่พระภิกษุสามเณรไม่ได้ทำการเรียนการสอนนักเรียน บาลี และวันพระในช่วงเช้าถึงเย็นที่หยุดทำการเรียนการสอน

๓.๒.๒ การสัมภาษณ์ เนื่องจากพระธรรมปิฎก เจ้าอาวาสวัดพระพุทธรบาทราชวรมหาวิหาร มีนโยบายสนับสนุนในการพัฒนาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง และผู้วิจัยเองเป็นทั้งครูสอนวิชาพระพุทธศาสนา และเป็นทั้งผู้ทำการสอนร่วมกับพระภิกษุสามเณรรูปอื่นๆ จึงคุ้นเคยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างดี ทำให้ลดความแปลกแยกระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้อย่างมาก ทำให้เกิดความสะดวกและได้รับความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างดียิ่ง ผู้วิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ประเด็นการสัมภาษณ์ และดำเนินการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้ที่ละประเด็นจนครบทุกประเด็น ใช้เวลาโดยเฉลี่ยประมาณ ๔๐ นาทีต่อรูป

๓.๒.๓ การจัดบันทึกการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีจัดบันทึกเนื้อหาที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ไว้เป็นแนวทาง ในขณะที่เดียวกันก็ขออนุญาตบันทึกเสียงไว้ด้วย และเพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการสรุป ผู้วิจัยได้ทบทวนและสรุปประเด็นเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ยืนยันข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง ทำเช่นนี้จนครบทุกประเด็น

๓.๒.๔ การปิดการสัมภาษณ์ เมื่อสัมภาษณ์ครบทุกประเด็นแล้ว ผู้วิจัยได้ขอบคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมทั้งขอนัดแนะวันเวลาอีกครั้งในกรณีที่ต้องการความชัดเจนในบางประเด็นเพิ่มเติม ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยได้ดำเนินการดังนี้

๑) นำกรอบความคิดในการวิจัยดังกล่าวแล้วมาเป็นหลักในการกำหนดประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๒) สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้เก็บข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้

๓) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์กับกรอบความคิดในการวิจัย โดยขอให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) ก่อนนำไปใช้สัมภาษณ์จริง

๔) ขณะที่สัมภาษณ์ เมื่อพบประเด็นที่เกี่ยวข้องก็ได้ปรับปรุงข้อคำถามเพิ่มเติมเพื่อให้ครอบคลุมประเด็นที่ต้องการให้ได้มากที่สุด

๓.๓ การสนทนากลุ่ม (focus group interview) เพื่อเป็นการสร้างโอกาส กระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุน และเสริมพลังให้ผู้มีส่วนอย่างสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธรบาทราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี

#### ๔. การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๔.๑ ผู้วิจัยได้เข้าไปเรียนพระธรรมปิฎก (ชาลิต อภิวิฑูณโม) เจ้าอาวาสวัดพระพุทธรบาทราชวรมหาวิหารด้วยตนเอง เพื่อขออนุญาตในการทำวิจัยครั้งนี้ โดยชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย วิธีการวิจัยและพัฒนา และขออนุญาตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔.๒ หลังจากได้รับการอนุญาตจากพระธรรมปิฎก (ชาลิต อภิวิฑูมโน) แล้ว ผู้วิจัยได้เข้าพบชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและพัฒนาแก่ผู้มีส่วนอย่างสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔.๓ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสังเกต และการสัมภาษณ์ ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๒

๔.๔ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม (focus group interview) ในวันที่ ๒๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๒ ณ หอประชุมแห่งวัดพระพุทธรบาท ราชวรมหาวิหาร มีผู้เข้าร่วมสนทนา จำนวน ๓๓ รูป/คน ได้แก่ ผู้มีส่วนสำคัญเข้าร่วม จำนวน ๑๗ รูป และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๑๖ รูป/คน (รายชื่อดังปรากฏในภาคผนวก ข)

๔.๕ นำข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม มาวิเคราะห์ข้อมูล

## ๕. การตรวจสอบข้อมูล

เมื่อได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ ที่ใช้ประกอบกันดังรายละเอียดข้างต้น แล้วนั้น เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปด้วยความถูกต้องมากที่สุด ผู้วิจัยจึงได้ตรวจสอบข้อมูล ทั้งการตรวจสอบความตรง (validity) และการตรวจสอบความเที่ยง (reliability) โดยมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

๕.๑ การตรวจสอบความตรง ผู้วิจัยได้เริ่มพัฒนากรอบความคิดการวิจัยในครั้งนี้ อย่างเป็นขั้นตอน และกำหนดเกณฑ์การดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนไว้ชัดเจน เช่น การเลือกผู้ที่มีส่วนอย่างสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร เป็นต้น ซึ่งเป็นการขจัดความอคติในการทำการวิจัยของผู้วิจัย จึงเป็นการตรวจสอบความตรงไปแล้วขั้นหนึ่ง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) (Denzin, ๑๙๗๐, อ้างในสุภางค์ จันทวานิช, ๒๕๔๗, หน้า ๑๒๘-๑๓๐) ๓ ด้าน คือ

๕.๑.๑ การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) ตรวจสอบแหล่งของข้อมูลประกอบด้วย เวลา สถานที่ และบุคคล ที่ต่างกันแต่ต้องได้ข้อมูลที่ตรงกัน

๕.๑.๒ การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) คือ การตรวจสอบว่า ผู้วิจัยแต่ละคนจะได้ข้อมูลแตกต่างกันอย่างไร โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตและการรวบรวมข้อมูลภาคสนามให้มีหลายคน

๕.๑.๓ การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) ตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลหลายวิธีในเรื่องเดียวกันด้วยวิธีการต่างๆ กัน ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่เกิดขึ้นมาสะท้อนให้เจ้าของปัญหาได้รับทราบอีกครั้ง เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูลดังกล่าว และปรับปรุงข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่างๆ จนสามารถสรุปสภาพการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร วัดพระพุทธรบาท ราชวรมหาวิหารในปัจจุบัน รวมทั้งปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร ได้อย่างถูกต้องแม่นยำมากที่สุด เป็นการตรวจสอบความตรงของข้อมูลได้อีกทางหนึ่ง

๕.๒ การตรวจสอบความเที่ยง ความเที่ยงในการวิจัยโดยทั่วๆ ไปนั้น ไม่ค่อยเหมาะกับงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงตรวจสอบความไว้วางใจหรือความเที่ยง โดย

๕.๒.๑ ผู้วิจัยได้แสดงถึงจุดยืนของกรอบความคิดการวิจัย การได้มาของข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๕.๒.๒ ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) เช่นเดียวกับ การตรวจสอบความตรง ดังที่อธิบายไว้แล้ว

๕.๒.๓ การตรวจสอบของนักวิจัยคนอื่น ที่สามารถจะใช้วิธีการศึกษาเดียวกันกับผู้วิจัยตรวจสอบการวิจัยชิ้นนี้ได้

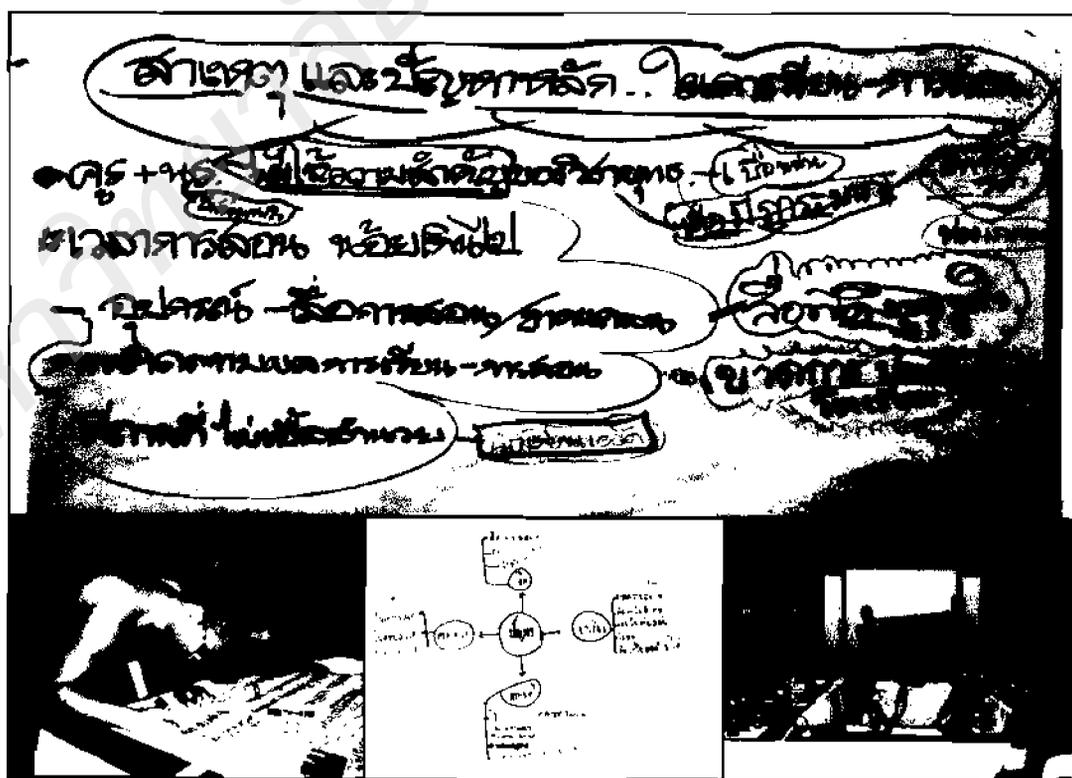
## ๖. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (qualitative analysis) ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์ประกอบกัน โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) แบบสร้างข้อสรุปโดยการจำแนกชนิดข้อมูล (typological analysis) ตามกรอบการวิจัย โดยดำเนินการตามแนวทางที่สุภางศ์ จันทวานิช (๒๕๔๗, หน้า ๑๓๔-๑๓๗) เสนอไว้คือ จำแนกข้อมูลที่วิเคราะห์ตามความเหมาะสมของข้อมูล ใช้ความรู้และประสบการณ์ ในการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของผู้มีส่วนอย่างสำคัญและผู้เกี่ยวข้อง ประกอบกับคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา โดยจำแนกข้อมูลชนิดต่างๆก่อน แล้วพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูล อธิบายถึงความสัมพันธ์และสาเหตุของปรากฏการณ์ โดยยึดกรอบการวิจัยเป็นหลัก

### สภาพการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรในปัจจุบัน

วัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร ได้มีนโยบายในการสนับสนุนส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรไปทำการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนต่างๆ โดยเล็งเห็นถึงความสำคัญในการส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรมแก่เด็กในโรงเรียน ซึ่งการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามโรงเรียนในระยะเวลาที่ผ่านมา มีทั้งประสบความสำเร็จและยังไม่ประสบความสำเร็จ ที่ประสบความสำเร็จก็มีคือ บางโรงเรียนได้ให้ค่ายกย่องชื่นชมการสอนของพระสงฆ์วัดพระพุทธบาทมีประสิทธิผลที่ดี และที่ประสบความสำเร็จล้มเหลวคือ พระภิกษุสามเณรที่ส่งไป บางรูปที่ยังไม่มีประสบการณ์การสอน ทำให้ต้องประสบปัญหาต่างๆ ตามมา เป็นต้นว่า บางโรงเรียนมีการแจ้งความประสงค์ในการเลือกตัวบุคคลเข้าไปทำการสอนในโรงเรียนของตน ที่สำคัญยิ่งกว่านั้น บางโรงเรียนไม่ต้องการให้พระเณรไปทำการสอนในโรงเรียนเลย ด้วยเหตุผลว่า บางรูปไม่มีประสบการณ์การสอน ไม่สามารถควบคุมการเรียนการสอนได้ เด็กจะหยอกล้อกันเสียงดัง ทำให้เกิดเสียงรบกวนห้องอื่น สาเหตุมาจากไม่มีวิธีการสอนที่ดึงดูดความสนใจผู้เรียนได้ดีพอ

จากสภาพปัญหาการสอนที่เกิดขึ้นโดยทั่วไป มีปรากฏให้เห็นเป็นประจำ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นก็ไม่เคยได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ผู้วิจัยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นเจ้าของปัญหา และพระภิกษุสามเณรโดยส่วนใหญ่ก็ประสบปัญหาเหมือนกัน จึงมีความเห็นว่า ควรที่จะมีการดำเนินการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง จึงได้มีการจัดสนทนากลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาพร้อมกันขึ้น ดังในภาพปรากฏ ๓



ภาพ ๓ บรรยายภาคการนำเสนอสภาพปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

การสนทนากลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัญหาการสอนทั่วไปของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร ได้ดำเนินการจัดขึ้นในวันที่ ๒๑ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๒ ณ หอประชุมแห่งวัดพระพุทธบาท มีพระมหาบันเท็ง ปณฺธิโด เป็นวิทยากรกระบวนการ และคณะสงฆ์วัดพระพุทธบาท อาทิ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณรผู้เป็นเจ้าของปัญหา และผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงผู้ให้ความสนใจเข้าร่วมสนทนาด้วย โดยได้มีการตั้งประเด็นพูดคุย อาทิ ท่านไปสอนหนังสือเป็นอย่างไรบ้าง มีปัญหาเรื่องอะไรบ้าง และท่านคิดว่าอยากจะสอนหรือทำกิจกรรมอย่างไรให้เด็กเกิดความแจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ลวกล้ำ ร่าเริง ในวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งให้ผู้เข้าร่วมสนทนาได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างหลากหลาย อาทิ

“...ไปสอนเด็กก็สนุกดี ได้เปลี่ยนบรรยากาศใหม่ๆ ปกติก็อยู่แค่ในวัด ไม่ค่อยได้ออกไปไหนมาไหน ไปเจอเด็กเยอะๆ ก็สนุกอีกแบบหนึ่ง...”

“...ไปเรื่อยๆ ก็ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง แต่ชอบไปสอนหนังสือ...”

“...เจอเด็กบางคน ตื้อมากเลย ตัวเองไม่ตั้งใจเรียนแล้ว ยังจะไปกวนเพื่อน แก้งเพื่อนอีก...”

“...ครูทางโรงเรียนไม่ได้สนใจหรือให้ความสำคัญกับวิชานี้เท่าไร พระจะสอนก็สอนไปไม่เคยมาดูแลติดตามการสอนเลย ปลดปล่อยให้เป็นหน้าที่ของพระหมดทุกอย่าง เด็กไม่เข้าเรียน ผมก็ต้องไปไล่ตามเอาเอง...”

“...ไม่มีสื่อใช้สอน ไม่มีมิงบ (งบประมาณ) สนับสนุน ต้องจัดหาเตรียมอุปกรณ์ไปเอง จะฟังทางโรงเรียนเขาไม่ไหวหรอก มีแต่ทีวี ไม่แน่ใจทีวีจะเปิดได้รีเปล่า...”

“...สถานที่เรียนไม่เอื้ออำนวย แออัดมาก จะจัดทำอะไรก็ลำบาก กลัวเสียงจะรบกวนข้างๆห้องเขา...”

“...หลักสูตรมันยากเกินไป เกินความสามารถของเด็ก”

“...บางเรื่อง สื่อเกี่ยวกับเรื่องที่สอนมันมีนะ แต่ทางโรงเรียนไม่มีอะไรให้เปิด...”

“...เนื้อหาวิชาที่สอนมันเยอะ มันยากเกินไป แต่ให้เด็กเรียนก็แค่น้อยอยู่แล้ว ไหนจะต้องไปสอน ต้องไปสอบธรรมศึกษาอีกล่ะ...”

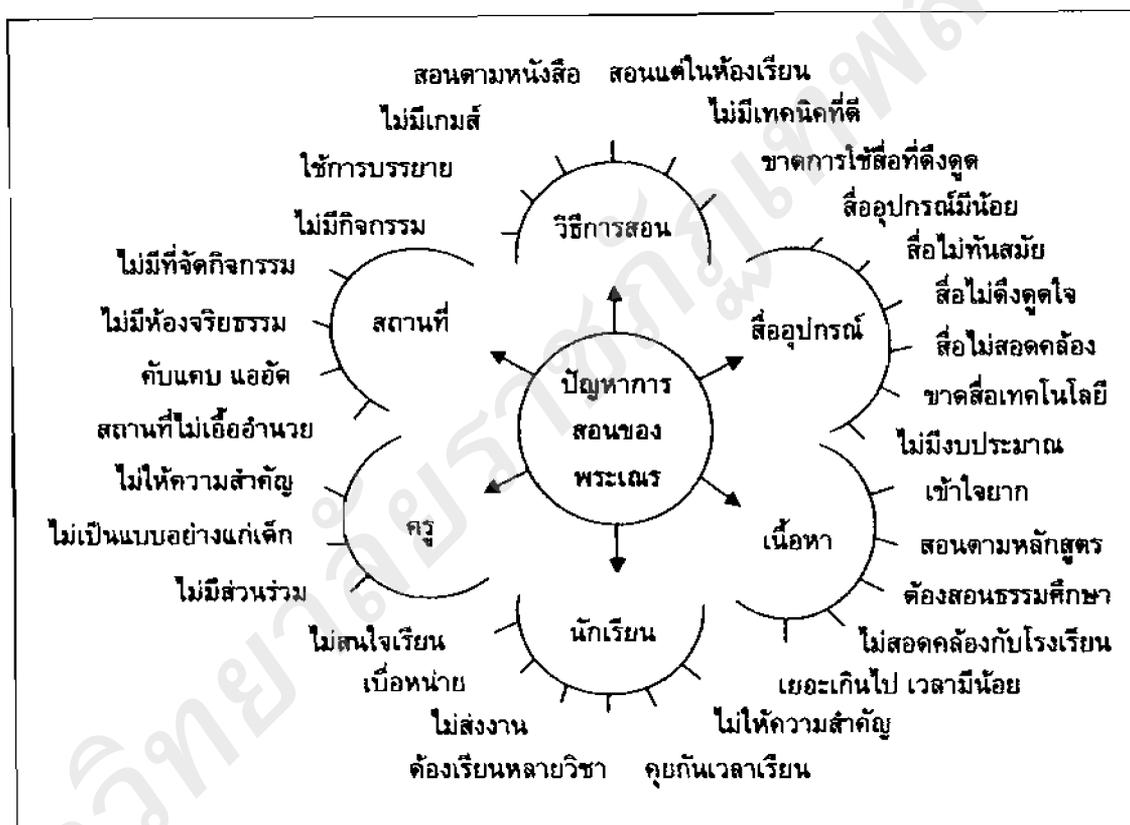
“...บางวันเด็กเข้าเรียนสาย แค่ว่าเด็กไหวพระสวดมนต์ก็หมดเวลาแล้ว ไม่ได้อะไรเลย.....”

“...มันต้องใช้สื่อให้เห็นภาพชัดเจน เด็กจะได้เรียนเอง ฟังเอง รู้เอง ไม่ต้องอธิบายมาก ยิ่งไงเขาก็ไม่อยากจะฟังอยู่แล้ว...”

“...คุณครูจะต้องมีส่วนร่วมในการดูแลเด็กด้วย เพราะเด็กจะกลัวครูมากกว่าพระ ถ้าให้พระคนเดียวนะ เด็กเขาจะสบาย จะทำก็ได้ ไม่ทำก็ได้ ยิ่งไงพระก็ไม่ตีเขาอยู่แล้ว...”

เมื่อแต่ละกลุ่มได้สนทนากลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ละประเด็นแล้ว จึงได้มีขั้นตอนของการนำเสนอถึงความคิดเห็นของแต่ละกลุ่ม โดยมีตัวแทนแต่ละกลุ่มออกมานำเสนอต่อสมาชิกผู้เข้าร่วมสนทนาทุกคนได้ร่วมรับฟังปัญหาพร้อมกัน เพื่อนำไปสู่แนวทางในการแก้ไขและพัฒนาาร่วมกันต่อไป

ซึ่งข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากสนทนาแลกเปลี่ยนระดมความคิดของแต่ละกลุ่มที่เสนอมานั้น ได้นำมาจัดไว้เป็นหมวดหมู่ เสนอไว้เกี่ยวกับสภาพปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาทั่วไปที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยสามารถสรุปเป็นภาพรวมได้รายละเอียด ดังนี้



ภาพ ๔ สภาพปัญหาที่เกิดจากการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรทั่วไป

สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหารโดยส่วนใหญ่แล้ว ยังถือว่า ประสพการณ์การสอนยังน้อยอยู่ เนื่องจากในจำนวน ๑๗ รูป มีเพียง ๔ รูป หรือคิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕ ที่เคยมีประสบการณ์สอนมาก่อนถึง ๓-๔ ปี อีกจำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๓ ที่เคยสอนมา ๑-๒ ปี และอีกจำนวน ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕ ที่ไม่เคยสอนเลย เพิ่งไปทำการสอนเป็นครั้งแรก ซึ่งองค์ความรู้ที่นำไปใช้สอนนั้นเกิดจากการเรียนนักธรรมและบาลีเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ ทำให้การสอนของพระภิกษุสามเณรต้องประสบปัญหาต่าง ๆ นานา แต่มีจุดดี คือส่วนใหญ่แล้ว พระภิกษุสามเณรมี

ใจรัก มีฉันทะต่อการสอนหนังสือเด็ก หรือแม้บางรูปจะทำการสอนตามหน้าที่ตนได้รับมอบหมายก็ตาม แต่สิ่งที่แสดงให้เห็นก็คือ ทุกรูปย่อมรับที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และพร้อมจะแก้ไขในสิ่งที่ไม่ดีอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ทุกรูปที่ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่มจึงได้แสดงปัญหาของแต่ละคนออกมาซึ่งมีความหลากหลายปัญหาด้วยกัน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะที่เหมือนกัน หรืออาจจะแตกต่างกันเป็นบางเรื่องด้วยบริบทในแต่ละพื้นที่ที่ต่างกันออกไปด้วย แต่โดยสรุปเป็นภาพรวมแล้ว ปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร มีดังนี้

๑. ปัญหาเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระเณร เช่น ไม่มีสื่อสอนที่ดึงดูดใจผู้เรียน ไม่มีเทคนิคที่ดีในการสอน ไม่มีเกมส์ในสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอน ไม่มีกิจกรรมในการเรียนการสอน ใช้แต่การพูดบรรยายสอนตามหนังสือ สอนแต่ในห้องเรียน ทำให้เด็กขาดการเรียนรู้นอกสถานที่

๒. ปัญหาเกี่ยวกับสื่ออุปกรณ์ในการสอน เช่น สื่อที่ใช้สอนมีน้อย สื่อไม่ทันสมัย สื่อไม่ดึงดูดใจผู้เรียน สื่อไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่สอน ขาดการใช้สื่อเทคโนโลยี ไม่มีงบประมาณสนับสนุนผลิตสื่อ เป็นต้น

๓. ปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหาที่สอน เช่น เนื้อหาเข้าใจยาก ต้องสอนตามหลักสูตรที่ให้มา เนื้อหาเยอะ เวลาจำกัด เนื้อหาสาระที่ใช้สอนไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ทางโรงเรียนที่ต้องการนำมาไปใช้ เป็นต้น

๔. ปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนที่สอน เช่น เด็กไม่สนใจเรียน เบื่อหน่ายกับเรียน ไม่ค่อยทำงานส่ง คุยกันในเวลาเรียน ไม่ให้ความสำคัญในการเรียนการสอน เด็กต้องเรียนอีกหลายวิชา เป็นต้น

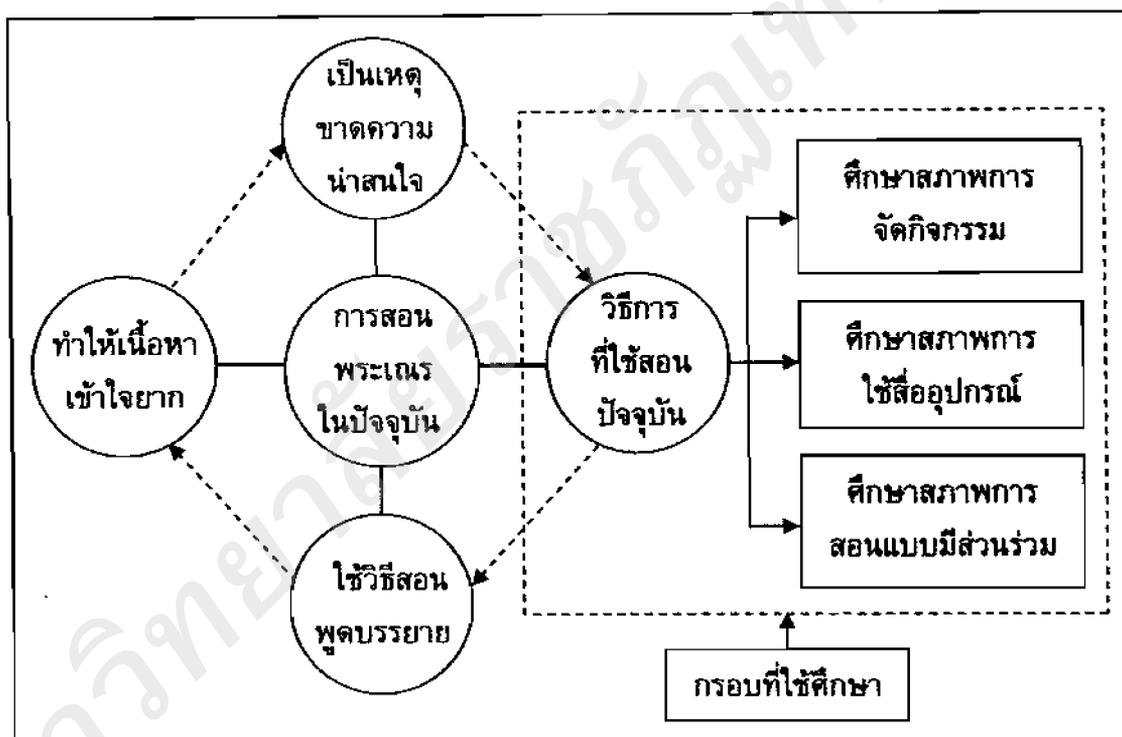
๕. ปัญหาเกี่ยวกับคุณครูทางโรงเรียนที่สอน เช่น ครูไม่ให้ความสำคัญในการเรียนการสอน ไม่เป็นแบบอย่างแก่เด็กนักเรียน ไม่มีส่วนร่วมกับการเรียนการสอนของพระเณร ปลดปล่อยให้ทำหน้าที่ของพระเณรอย่างเดียว ไม่มีส่วนร่วมในติดตามประเมินผลและช่วยควบคุมดูแลเด็ก ไม่มีการประสานงานร่วมกันระหว่างพระเณรกับครู

๖. ปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ที่ใช้สอน เช่น สถานที่คับแคบ แออัด ไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของเด็ก ไม่มีห้องจริยธรรม สถานที่ไม่สะดวกต่อการจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน เป็นต้น

สิ่งที่พระภิกษุสามเณรมุ่งหวังและต้องการสอนหรือทำกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา คือ อยากจะมีสื่อที่ทันสมัยดึงดูดความสนใจผู้เรียนได้ เพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอน เช่น สื่อเทคโนโลยี สื่อการ์ตูนคุณธรรม เป็นต้น อยากให้คุณครูมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน เพื่อต้องการให้ครูช่วยดูแลและติดตามประเมินผลผู้เรียน และอยากให้มีสถานที่ที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน เช่น ที่ลูกนั่งกราบไหว้ได้สะดวก หรือใช้สถานที่ในการจัดกิจกรรมอื่นๆ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารโดยทั่วไปแล้ว เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดย ภาพรวมอย่างกว้างๆ ซึ่งยากต่อการนำมาศึกษาและวิจัย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาได้ครบทุก ประเด็นปัญหา

ในที่นี้ ผู้วิจัยเองเห็นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ทั้งหมด ด้วย เหตุปัจจัยหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องระยะเวลาที่มีจำกัด หรือบางปัญหาเป็นปัญหาเชิงระบบ เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอต่อกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนาให้ร่วมกันลงมติดอกความเห็นเกี่ยวกับความ ต้องการในการแก้ปัญหาการสอนที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่เห็นว่าสามารถนำมาแก้ไขได้จริง โดย กลุ่มเป้าหมายได้ให้นำหนักในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเรื่องวิธีการที่ใช้สอนเป็นสำคัญ



ภาพ ๕ กรอบที่ใช้ดำเนินการศึกษาและวิจัย

ดังนั้น การดำเนินการวิจัยในขั้นต่อไป จึงมีการกำหนดกรอบประเด็นในการศึกษาที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนมากขึ้น โดยยึดตามกรอบในการพูดคุยเจาะประเด็นลึกกับกลุ่มเป้าหมายตามหัวข้อที่ได้วางไว้ในการศึกษาและวิจัยมี ๓ ประเด็นหลักด้วยกัน คือ ว่าด้วยเรื่อง ๑) การจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน ๒) การใช้สื่อในการเรียนการสอน ๓) การสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยเชิงเจาะลึกจะนำมาสังเคราะห์เข้าในหัวข้อที่ได้กำหนดไว้ จะมีรายละเอียดชัดเจน ดังต่อไปนี้

## ๑. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรในปัจจุบัน

### ๑.๑ ความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ปัจจุบันพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารที่ไปทำหน้าที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาประจำโรงเรียนต่างๆ นั้น เป็นการไปสอนตามนโยบายของวัด อีกส่วนหนึ่ง เกิดจากความต้องการทางโรงเรียนที่แจ้งความประสงค์เพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ เป็นเหตุให้พระภิกษุสามเณรที่ไปสอนมีจำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการ ดังนั้น ทางวัดจึงมีความจำเป็นต้องส่งพระภิกษุสามเณรที่ยังไม่มีประสบการณ์การสอนไปทำหน้าที่โดยขาดการคัดสรรบุคคลที่ผ่านเกณฑ์ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ด้วยเหตุนี้ ทำให้พระภิกษุสามเณรยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เพียงพอ เนื่องจากแต่ละท่านยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการสอนมาก่อน จากจำนวนทั้ง ๑๗ รูป มีเพียง ๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๒ ที่เคยผ่านโครงการอบรมครูพระสอนศีลธรรมมาบ้าง อีกจำนวน ๑๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๘ ที่ยังไม่เคยได้รับการฝึกอบรม ซึ่งความรู้ที่นำไปสอนนั้นเกิดจากการเรียนนักธรรมบาลีเสียโดยมาก ทำให้การจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการนำไปประยุกต์ใช้กับการสอนปัจจุบัน โดยบางรูปให้เหตุผลว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทำให้เสียเวลาต่อการเรียนของเด็ก แสดงให้เห็นว่า พระภิกษุสามเณรยังมีทัศนคติต่อการจัดกิจกรรม โดยมองการจัดกิจกรรมและการเรียนรู้ของเด็กแบบแยกส่วนออกจากกัน จึงเป็นเหตุให้ขาดการจัดกิจกรรมประกอบการสอน เพราะไม่มีความเข้าใจในการจัดกิจกรรม ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ว่า

“...ผมจัดไม่เป็น ไม่รู้จะจัดยังไง”

“...ไม่เคยจัดเลย ไม่มีกิจกรรมให้จัด ไม่รู้จะไปเอามาจากไหน”

“...ไม่ค่อยจัด เพราะกลัวมันจะเสียเวลาเรียนของเด็ก จะทำให้เวลาสอนน้อยลงอีก”

“...จัดกิจกรรมไม่เป็น ผมไม่มีความรู้ ไม่มีใครเป็นต้นแบบให้จัดตาม”

“...ผมเพิ่งไปสอนเป็นปีแรกเอง ไม่รู้ว่ากิจกรรมอะไรยังไงบ้าง”

“...ถ้ามีเกมส์อะไร ผมก็เอาไปใช้ เด็กมันจะชอบมาก”

### ๑.๒ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรในปัจจุบัน มีความสอดคล้องกับเนื้อหาที่สอนโดยคิดเป็นร้อยละ ๕๘.๘ และอีกร้อยละ ๔๑.๒ ยังขาดการจัดกิจกรรมประกอบเนื้อหาที่สอน เพราะส่วนใหญ่แล้วกิจกรรมที่พระภิกษุสามเณรจัดขึ้น เป็นกิจกรรมประจำสัปดาห์ก่อนเข้าสู่บทเรียน และหลังเลิกเรียนเท่านั้น คือจะให้ผู้เรียนไหว้พระสวดมนต์ก่อนเรียนและเลิกเรียนเกือบทุกครั้ง แต่บางสัปดาห์ก็ไม่ได้ไหว้พระสวดมนต์ก็มี เพราะมีเวลาน้อย ส่วนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่สอนมีเป็นช่วงๆ เช่น กิจกรรมเรียนธรรมศึกษาในช่วงเข้าพรรษา และกิจกรรมอื่นๆ ที่จัดขึ้นในห้องเรียนนั้น มีกิจกรรมให้เด็กเล่นเกมส์ ให้เด็ก

แบ่งกลุ่ม เป็นกิจกรรมเพียงเพื่อความสนุกสนานผ่อนคลายแก่ผู้เรียนหลังจากเลิกเรียนแล้วเท่านั้น แต่ไม่มีการเชื่อมโยงเข้ากับบทเรียนแต่อย่างใด เนื่องจากว่าพระภิกษุสามเณรจัดแล้วไม่คำนึงถึงวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนว่าจะต้องจัดกิจกรรมเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน อีกทั้งไม่เตรียมตัวในการไปสอนหนังสือ ไม่มีการวางแผนจัดลำดับขั้นตอนการเข้าสู่บทเรียนแต่ละครั้งอย่างชัดเจน แต่เป็นการสอนโดยยึดชั่วโมงคาบเป็นหลัก โดยท่านให้เหตุผลว่า เวลาจำกัด จึงต้องสอนตามหนังสือที่ทางโรงเรียนนั้นให้มา ทำให้พระเณรต้องยึดหนังสือเป็นหลักในการสอนแต่ละครั้ง มีเพียงบางรูปที่มีการเตรียมเอกสารประกอบการสอนเพื่อจัดกิจกรรมในโรงเรียน เช่นการจัดกลุ่มระบายสีในห้องเรียนเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...ไม่มีเป้าหมายอะไรหรอกครับ สอนไปเรื่อย ๆ”

“...ไม่ได้เตรียมตัวอะไร เพราะต้องสอนตามหนังสืออยู่แล้ว”

“...ผมไม่ได้วางแผนว่าจัดลำดับขั้นตอนยังไง เวลาก็น้อยอยู่แล้ว ไม่ค่อยมีเวลาอีกด้วย”

“...งานที่ให้ทำก็มีส่งบ้าง ไม่ส่งบ้าง แต่คนไม่ส่งงานมีมากกว่า ขอแค่เขาได้ส่งก็ดีแล้ว ก็พอใจแล้วครับ”

“...ก่อนเรียน และหลังเลิกเรียน ก็ให้ไหว้ (พระสวดมนต์) แต่ช่วงหลังก็ขาด ๆ หาย ๆ ไม่ได้ไหว้ก็มี”

“...มีจัดกิจกรรมเฉพาะวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ให้แบ่งกลุ่มระบายสีเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ส่วนเวลาอื่น ๆ ก็เรียนตามปกติ”

### ๑.๓ การจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสนใจให้แก่ผู้เรียน

การจัดกิจกรรมที่สามารถเสริมสร้างความสนใจแก่ผู้เรียนได้คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๘ ส่วนอีกร้อยละ ๔๗.๑ ยังไม่สามารถจัดกิจกรรมสร้างความสนใจแก่ผู้เรียนได้เท่าที่ควร เนื่องจากกิจกรรมที่พระภิกษุสามเณรจัดขึ้นเป็นกิจกรรมแบบทั่ว ๆ ไป ส่วนใหญ่เป็นการให้การแบ่งกลุ่มศึกษา ค้นคว้า สรุปจากบทเรียนหรือใบความรู้ที่มีอยู่ ให้ตัวแทนออกมารายงานหน้าชั้นเรียน แล้วช่วยกันถามตอบกันเอง หรือการให้ผู้เรียนออกมาเล่าสู่กันฟังเกี่ยวกับวันสำคัญที่ผ่านมา หรือการเล่านิทานประกอบกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทำให้กิจกรรมที่เกิดขึ้นไม่ค่อยได้รับความสนใจจากผู้เรียน บางกลุ่มก็คุยกันบ้าง หยอกเล่นกันบ้างในขณะที่เพื่อนออกมาพูดหน้าชั้น บางครั้งทำให้เกิดเสียงดัง ต้องอาศัยผู้สอนคอยกำชับดูแลบ่อย ๆ จะเห็นได้ว่า กิจกรรมที่พระภิกษุสามเณรจัดขึ้นนั้น ยังขาดความหลากหลายในการใช้จัดกิจกรรม เป็นการเน้นทฤษฎีมากกว่าการลงมือปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนไม่ค่อยให้ความสนใจในการเรียน ดังนั้น ถ้าพระภิกษุสามเณรมีวิธีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย มีกิจกรรมที่ทำหายความสามารถของผู้เรียนตลอดเวลา

ก็จะช่วยเสริมสร้างความสนใจแก่ผู้เรียนเป็นอย่างดี และไม่ก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าว ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ว่า

“...บางคนก็ตั้งใจทำงาน บางคนก็คุยกัน บางคนหยอกกันก็มี”

“...ให้เด็กออกไปพูดรายงานหน้าชั้น ก็มีทั้งฟังและไม่ฟัง แต่เราคอยกำชับบอกประจำ”

“...ให้เด็กตั้งคำถามคนละข้อ ถามปัญหากับเพื่อน แล้วให้คะแนน”

“...ส่วนมากแล้ว ผมจะเล่นนิทานประกอบวันสำคัญเอง”

“...ให้พวกเขาจับกลุ่มกันเอง ให้หาคำตอบจากหนังสือเอาเอง”

“...แจกซีดี (ใบงาน) แล้ว จับกลุ่มทำงาน”

#### ๑.๔ การสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้ส่งเสริมการเรียนรู้การจัดกิจกรรม

พระภิกษุสามเณรสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมส่งเสริมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้เป็นระดับรายบุคคลโดยคิดเป็นร้อยละ ๕๒.๙ และอีกร้อยละ ๔๗.๑ ยังขาดการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เนื่องจากมีปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่มีผลต่อการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยพระภิกษุสามเณรให้เหตุผลว่า สถานที่ทางโรงเรียนไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แออัดเกินไป ไม่มีห้องจริยธรรมที่จะใช้จัดกิจกรรมประกอบการสอน อีกทั้งนักเรียนบางห้องยังมีจำนวนมาก การจะย้ายผู้เรียนไปเรียนข้างนอกก็ทำได้ลำบาก เพราะไม่สามารถควบคุมผู้เรียนได้ทั้งหมด กลัวเด็กจะทำให้เสียงดังรบกวนผู้อื่น และที่สำคัญมีระยะเวลาที่จำกัด ถ้าจะให้ไปเรียนข้างนอกสถานที่ จะทำให้เสียเวลา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระภิกษุสามเณรไม่ค่อยนำนักเรียนไปเรียนนอกห้องหรือนอกสถานที่ แต่สำหรับบางโรงเรียนที่มีความพร้อมทั้งด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนพระภิกษุสามเณรก็สามารถจัดกิจกรรมในห้องจริยธรรมและใช้สื่อที่มีอยู่ได้เป็นอย่างดี ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการที่พระภิกษุสามเณรโดยส่วนมากยังขาดการสร้างบรรยากาศประกอบการเรียนการสอน เหตุผลเนื่องมาจากสถานที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน และผู้สอนยังขาดความเข้าใจในการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีพอ เพราะฉะนั้นแล้ว ถ้าผู้สอนมีการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งก็จะทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์และทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ไม่น่าเบื่อกับบรรยากาศเดิมๆ ซ้ำซากจำเจ ก็ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และเหมาะแก่การค้นคว้าแสวงหาความรู้เป็นอย่างดี ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...สถานที่เรียนไม่เอื้ออำนวย แออัดมาก”

“...ผมให้เรียนห้องจริยธรรม มีสื่ออุปกรณ์เยอะเหมือนกัน”

“...ผม (ทางโรงเรียน) ไม่มีห้องจริยธรรม ทำกิจกรรมอะไรก็ไม่ได้”

“...วัดอยู่ติดกับโรงเรียนเลยนี่แหละ แต่ไม่ได้พาไป (วัด) กลัวเด็กจะเสียงดัง”

“...สอนให้ลูกนั่งกราบไหว้ก็ไม่ได้ มันไม่มีที่ให้กราบ”

### ๑.๕ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นบูรณาการเข้ากับชีวิตประจำวันได้

พระภิกษุสามเณรร้อยละ ๔๑.๒ ที่ยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของบูรณาการเนื้อหาวิชาให้เข้ากับชีวิตประจำวันของผู้เรียน ส่วนอีกร้อยละ ๕๘.๘ มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประยุกต์เข้ากับชีวิตประจำวันของผู้เรียน เช่น การสอนให้นักเรียนเก็บที่นอน การทำความสะอาด กวาดบ้านถูพื้น เป็นต้น มาเป็นเนื้อหาประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แต่โดยมากแล้วพระภิกษุสามเณรยังใช้วิธีการสอนตามเนื้อหาบทเรียนเป็นเกณฑ์ เพราะไม่เข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการการเรียนรู้แบบบูรณาการ เป็นเหตุให้ผู้สอนต้องสอนตามหลักสูตรเนื้อหาที่กำหนดให้อย่างเดียวยังไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงได้ เนื่องจากตัวหลักสูตรที่ยากและมีเนื้อหาที่มากเกินไป ทำให้หลักสูตรเป็นตัวกำหนดผู้สอนให้สอนตามเนื้อหามากกว่าผู้สอนเป็นผู้กำหนดเนื้อหาเสียเอง ด้วยเหตุนี้ ทำให้ผู้สอนต้องเน้นการสอน และการสอบตามหลักสูตรดังกล่าว ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...ต้องสอนและให้เด็กสอบธรรมศึกษา”

“...สอนตามหนังสือเรียน สอนตามบทเรียนที่เขาให้มา”

“...เนื้อหาของวิชามันเยอะเกินไป ไม่รู้ว่าจะสอนยังไง”

“...เป็นวิชายาก เข้าใจยาก”

“...หลักสูตรมันยากเกินไป เกินความสามารถของเด็ก”

“...ไปสอนธรรมศึกษาอย่างเดียวมันไม่สอดคล้องกับโรงเรียน”

จากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรในปัจจุบัน สามารถสรุปได้ว่า พระภิกษุสามเณรของวัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนที่ดีพอ ทำให้กิจกรรมที่เกิดขึ้นไม่สอดคล้องกับเนื้อหาที่สอนต่อการนำไปใช้ในชีวิตได้จริง เนื่องจากกิจกรรมที่จัดขึ้นได้แยกส่วนออกจากเนื้อหาที่สอน ไม่มีการเชื่อมโยงเข้ากับเนื้อหาที่สอน เป็นเหตุให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย ขาดความสนใจในการเรียน ไม่มีการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ได้เท่าที่ควร

ดังนั้น ถ้าพระภิกษุสามเณรมีความรู้และเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหาสอน มีจัดเวลาเรียนที่พอเหมาะ มีวิธีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย มีกิจกรรมที่ทำทลายความสามารถของผู้เรียน คาดคะเนระยะเวลาและขั้นตอนได้อย่างเหมาะสม และเข้าใจหลักการของการบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมเข้าสู่บทเรียนได้อย่างสอดคล้องกับเนื้อหาแล้ว ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจใคร่ต่อการเรียนรู้ในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาสามารถบรรลุตามเจตนารมณ์ได้

## ๒. การใช้สื่อในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

### ๒.๑ การใช้สื่อสัมพันธ์กับเนื้อหาและจุดมุ่งหมายในการเรียนการสอน

พระภิกษุสามเณรมีการเลือกใช้สื่อที่สัมพันธ์กับเนื้อหาและจุดมุ่งหมายในเรื่องที่สอนได้เป็นอย่างดี คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๓ เนื่องจากปัจจุบันสื่อที่จัดทำขึ้นเพื่อประกอบการเรียนการสอนเกี่ยวกับเนื้อหาวิชานั้นโดยตรงมีจำนวนมาก ทำให้สื่อที่พระภิกษุสามเณรนำไปใช้ช่วยสอนตรงกับวัตถุประสงค์เนื้อหาที่สอนโดยตรง โดยเฉพาะสื่อการ์ตูนพุทธประวัติ สื่อเกี่ยวกับเรื่องนรก สื่อเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ดังปรากฏในภาพ ๖



ภาพ ๖ บรรยากาศการเรียนรู้อาจจากสื่อการ์ตูนพุทธประวัติ

และยังมีการใช้สื่อการเรียนการสอนเกี่ยวรูปภาพการประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ มาให้ระบายสี ประกอบการเรียนรู้อีกในวันวิสาขบูชา ซึ่งตรงกับคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...ผมสอนพุทธประวัติ ก็จะเปิดการ์ตูน (พุทธประวัติ) ให้เด็กดู”

“...เปิดเรื่องนรกที่ไร เด็กจะดูกันเงียบ”

“...สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ ก็ให้เขาดูจากเรื่องเอาเอง แล้วให้ทำปัญหา”

“...ให้เด็กระบายสีเกี่ยวกับประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ”

แต่บางรูปมีสื่อสำเร็จรูปมาช่วยในการสอนได้ก็จริง แต่ก็ไม่สามารถนำไปใช้ได้ เนื่องจากทางโรงเรียนยังขาดแคลนในเรื่องอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน เช่น ไม่มีโทรทัศน์ ไม่มีเครื่องฉาย เป็นต้น ตรงกับคำกล่าวที่ว่า

“...สื่อเกี่ยวกับเรื่องที่สอนมันมี แต่โรงเรียนไม่มีอะไรให้เปิด”

“...มีแต่สื่อ แต่ไม่มีทีวีเปิด”

“...โรงเรียนที่ผมไปสอนมันเล็ก ไม่มีคีย์บอร์ดอะไรเหมือนโรงเรียนใหญ่  
เขาหรอก”

ซึ่งบางรูปใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยการนำคอมพิวเตอร์ โทรทัศน์อุปกรณ์  
ส่วนตัวไปประกอบใช้ในการเรียนการสอน

“...ผมเอาคอมฯ ที่ผมไปใช้แทน”

“...โทรทัศน์เขาก็มี แต่ใช้ของเราดีกว่ามันสะดวก มันสบายใจ”

สรุปว่า การใช้สื่อการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรมีความสัมพันธ์และ  
ตรงกับจุดมุ่งหมายวิชาที่สอน เพราะเป็นสื่อที่เกี่ยวกับเนื้อหาที่สอนโดยตรง แต่ยังมีข้อจำกัด  
ความพร้อมในการใช้สื่อหลายประการ ทำให้สื่อที่มีอยู่ก็ไม่สามารถใช้ได้ ดังนั้น การใช้สื่อ  
การเรียนการสอนต้องขึ้นอยู่กับความรู้จักเลือกสื่อมาปรับใช้ให้ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม  
ของชุมชนในพื้นที่นั้นด้วย โดยไม่จำเป็นต้องใช้สื่อชนิดเดียวกันมาใช้สอนในสถานที่ต่างกัน  
เพราะสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ย่อมมีปัญหาที่ต่างกันเช่นกัน

## ๒.๒ การใช้สื่อที่น่าสนใจ และทันสมัย เหมาะสมกับวัยผู้เรียน

พระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่ร้อยละ ๕๒.๙ ที่ยังขาดความเข้าใจในการใช้สื่อที่  
น่าสนใจ และทันสมัย จึงเข้าใจว่า สื่อที่น่าสนใจและทันสมัยนั้น จะต้องเป็นสื่อเทคโนโลยีอย่าง  
เดียว เลยมุ่งเน้นสื่อไปด้านเทคโนโลยีเสียส่วนมาก ทำให้ขาดการใช้สื่อที่น่าสนใจ และทันสมัยที่  
สามารถผลิตขึ้นเองได้ โดยให้เหตุผลว่า ไม่มีสื่ออุปกรณ์ที่เพียงพอ เพราะขาดงบประมาณ  
สนับสนุน ทำให้ไม่มีสื่อที่น่าสนใจ และทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน เพราะสื่อบางอย่างจำเป็นต้องใช้  
อุปกรณ์อื่นๆ เข้ามาช่วย เช่น ใช้โทรทัศน์มาประกอบการเรียนการสอนเพื่อสร้างความสนใจ และ  
ทันสมัยต่อเหตุการณ์ปัจจุบันแก่ผู้เรียน ดังคำกล่าวของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ว่า

“...ไม่ค่อยมีสื่อใหม่ๆ ไม่มีงบซื้อ”

“...ไม่ค่อยได้ใช้สื่อหรอกครับ เพราะไม่อยากจะรบกวนทีวีทางโรงเรียนเขาด้วย”

ทำให้พระภิกษุสามเณรต้องใช้สื่อตามมีตามได้ มีอย่างไรก็ใช้ตามอย่างนั้น  
บางรูปใช้แต่กระดานดำอย่างเดียว โดยขาดการคิดค้นสื่อใหม่ๆ หรือผลิตสื่อขึ้นมาใช้ในบทเรียน  
ที่สอน เป็นเหตุให้สื่อในปัจจุบันขาดความน่าสนใจและไม่มีความทันสมัย เป็นการใช้สื่อ  
แบบเดิมๆ ไม่มีความหลากหลายในการใช้สื่อในการเรียนการสอน ตรงกับคำกล่าวของกลุ่มผู้ให้  
สัมภาษณ์ว่า

“...มีสื่ออะไร ผมก็เอาไปใช้สอนกันเลย”

“...ผมไปสอนก็ใช้กระดานดำอย่างเดียว มันง่ายดี”

ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของคุณครูผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการสอนของ  
พระภิกษุสามเณรในปัจจุบันที่ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...พระเรารู้อะไร ก็จะนำมาสอนแต่เรื่องนั้น นานมาก”

“...พระกว่าจะเข้าสู่บทเรียน จะเกริ่นนาน ถ้าได้เล่านิทานก็ยิ่งนาน”

ส่วนพระภิกษุสามเณรร้อยละ ๔๗.๑ มีความเข้าใจในการใช้สื่อที่น่าสนใจ ทันสมัย และเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนที่สามารถใช้สื่อดึงดูดความสนใจผู้เรียนได้เป็นอย่างดี แต่ไม่สามารถใช้สื่อที่ดึงดูดใจได้อย่างสม่ำเสมอทุกครั้งที่ทำการสอน ตรงกับคำกล่าวของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...ผมใช้เพลงดนตรีเข้าพรรษาที่วัยรุ่นเขาฮิตกัน ช่วยดึงดูดความสนใจได้ดี”

“...มีการใช้รูปภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติ แต่ปีหนึ่งจะได้ใช้ครั้งหนึ่ง”

ดังนั้น การใช้สื่อสร้างความสนใจ และทันสมัยแก่ผู้เรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่พระภิกษุสามเณรต้องมีสิ่งเร้าเข้ามาช่วยในการสอนอยู่ตลอดเวลา เพื่อดึงดูดความสนใจแก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับคำกล่าวของคุณครูผู้ให้สัมภาษณ์ว่า

“...พระท่านจะสอนแบบเรื่อย ๆ ไม่ค่อยมีสิ่งเร้าในการสอนเท่าไร”

เพราะฉะนั้น การใช้สื่ออุปกรณ์การสอนที่น่าสนใจ และทันสมัย ช่วยให้การสอนง่ายขึ้น เพราะทำสิ่งที่เข้าใจยากให้เกิดความเข้าใจง่าย ทำสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้นั้น จำเป็นต้องใช้สื่อมาช่วยสอน เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจชัดเจน และยังช่วยผ่อนคลายผู้สอนได้อีกด้วย แต่ต้องรู้จักเลือกใช้สื่อให้เกิดความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนและถูกต้องตามลักษณะของการใช้สื่อ เพื่อจะทำให้การเรียนการสอนเกิดความเข้าใจง่าย และน่าสนใจอยู่ตลอดเวลา

### ๒.๓ การใช้สื่อที่มีอยู่ใกล้ตัวมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

พระภิกษุสามเณรมีการใช้สื่อที่มีอยู่ใกล้ตัวมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน โดยส่วนใหญ่ร้อยละ ๗๖.๕ จะใช้สื่อที่มีอยู่ตามห้องเรียนมาเชื่อมโยงเข้ากับบทเรียนที่สอน ซึ่งบางรูปมีการใช้สื่อที่มีต้นทุนน้อย ราคาไม่แพงไม่มากนัก และไม่หุหุราสิ้นเปลืองจนเกินไป แต่เป็นสื่อที่หาได้ง่ายๆ หรือสื่อที่มีประจำตามห้องอยู่แล้ว นำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดความเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนสอนได้ สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ว่า

“...โต๊ะหมู่บูชาในห้องจริยะ (ห้องจริยธรรม) ก็มี ...ผมเคยนำเทียน รูปไปไว้ โดยจะให้เด็กสับเปลี่ยนกันได้มาจุดเทียน รูปในเวลาเรียน”

สำหรับบางโรงเรียนที่มีการจัดสื่อไว้ประจำห้องจริยธรรมสำหรับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโดยตรง พระภิกษุสามเณรก็จะใช้สื่อที่มีอยู่นั้นมาประกอบเข้ากับการเรียนการสอนห้องเรียน โดยการชี้ให้ดู หรือให้ไปศึกษาสื่อที่ติดไว้ตามฝาผนังในห้องเรียน ส่วนมากจะเป็นสื่อประเภทรูปภาพ ได้แก่ สื่อรูปภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติ การประสูติตรัสรู้ ปรีณิพพาน รูปภาพเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รูปภาพขั้นตอนการฝึกสมาธิ รูปภาพเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนต่างๆ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ว่า

“...เวลาสอน ก็ชี้ให้ดูรูปภาพ (พุทธประวัติ) ประกอบด้วย”

“...สื่อที่ติดไว้ในห้อง (ห้องจริยธรรม) มีเยอะ ก็มีเหตุการณ์เกี่ยวกับ พระพุทธเจ้าเสียส่วนมาก การประสูติ ตรัสรู้ ปรีชาญาณ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาก็มี หลักธรรมต่าง ๆ นานา ภาพนิ่งสมาธิ ก็จะมีภาพเด็ก ๆ ให้จดบ้าง ในเรื่องที่สอน”

ส่วนในกรณีที่บางโรงเรียนยังขาดสื่อหรือไม่มีห้องจริยธรรมสำหรับเรียนวิชา พระพุทธศาสนาโดยตรง พระภิกษุสามเณรส่วนมากก็จะเข้าสอนตามห้องเรียนปกติเหมือน คุณครูทั่วไป แต่ที่พบเห็นพระภิกษุสามเณรเป็นบางรูปจะใช้สื่อใกล้ตัวที่เกิดจากตัวนักเรียนเอง โดยการสมมติชื่อผู้เรียนมาใช้ประกอบการเล่านิทาน ใช้ชื่อนักเรียนมาประกอบกับบทกลอน หรือยกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวนักเรียนมาเป็นตัวอย่างในการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับ คำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ว่า

“...ใช้ชื่อนักเรียนที่ชอบกวนเพื่อนนี่แหละ มาเป็นตัวละครในเรื่องแทน เด็ก มันจะล้อกัน บางคนมันก็อาย”

“...ก่อนจะเรียน ผมจะใช้วิธีอ่านบทกลอนให้ฟังก่อน บางครั้งก็ใช้ชื่อเขาแทน มาแต่งเสริมเป็นบทกลอน”

“...บางคนชอบแกล้งเพื่อน เราก็ยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นตอนนั้นเลย”

#### ๒.๔ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมผลิตสื่อในการเรียนการสอน

พระภิกษุสามเณรร้อยละ ๕๒.๙ ขาดการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อ ประกอบการเรียนการสอนในเรื่องนั้นๆ เพราะว่า พระภิกษุสามเณรส่วนมากที่ใช้สื่อประกอบการ เรียนกันนั้น จะเป็นสื่อที่สำเร็จรูปมากกว่า โดยภาพรวมแล้ว แม้กระทั่งตัวผู้สอนเองก็ไม่ค่อยได้ ผลิตสื่อกันอยู่แล้ว จึงเป็นการยากลำบากมากที่จะทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการผลิตสื่อ ด้วย เหตุผลว่า ตัวพระภิกษุสามเณรเอง ไม่มีความถนัดในการผลิตสื่อ ไม่ค่อยมีเวลาดังนั้น ไม่ค่อยมีความรู้ในเรื่องการผลิตสื่อ ขาดความสะดวกและเหมาะสมในการจัดทำสื่อ จึงทำให้เด็กไม่มีส่วน ร่วมในการผลิตสื่อ สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ว่า

“...ผมไม่รู้จะให้เขาทำอะไร ตัวผมเองก็ไม่ถนัดเรื่องนี้”

“...ไม่ไหวหรอกครับ เวล่าน้อยนิดเอง”

“...มันไม่สะดวกหรอก เราเป็นพระ จะทำอะไรก็ต้องดูความเหมาะสมด้วย”

แต่บางรูปให้เหตุผลว่า ทางโรงเรียนก็เป็นผู้จัดทำสื่อกันอยู่แล้ว ครูและนักเรียน ก็ช่วยกันทำสื่อประกอบการเรียนการสอน โดยเฉพาะกิจกรรมในช่วงเช้าพรรษา ทางโรงเรียนก็ จัดกิจกรรมต่าง ๆ มีการผลิตสื่อประกวดแข่งขันกัน ซึ่งจะเป็นสื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับพุทธ ประวัติ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นิทานชาดก เป็นต้น โดยทางโรงเรียนก็จะนิมนต์ พระภิกษุสามเณรที่ทำการสอนประจำโรงเรียนนั้น เป็นผู้มาเป็นเยี่ยมชมกิจกรรมผลิตสื่อต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ว่า

“...ทุกปี ครูเขาก็พานักเรียนจัดบอร์ดกิจกรรมเข้าพรรษาตัวเอง ผมเองก็ไม่เคยได้จัด ก็เขาจัดให้หมดแล้ว”

“...คุณครูทางโรงเรียนก็นิมนต์ไปคู (บอร์ดกิจกรรม) เหมือนกัน แต่ก็ได้แค่ดูเฉยๆ เขาก็จัดได้ดีกว่าเราอยู่แล้ว”

สรุปได้ว่า การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อในการเรียนการสอนสามารถช่วยผ่อนคลายในการเรียนได้เป็นอย่างดี ที่สำคัญผู้เรียนอยากจะเรียนรู้จากสื่อที่ตนเองได้มีส่วนร่วมในการผลิตขึ้นมา เพราะผู้เรียนจะมีความภาคภูมิใจและห่วงแหนให้ความสำคัญที่จะรักษา ดังนั้น พระภิกษุสามเณรจำเป็นต้องเรียนรู้และเข้าใจในการผลิตสื่อร่วมกับผู้เรียน แม้สื่อที่ผลิตขึ้นมานั้น อาจไม่สวยหรูหรามากนัก แต่จะช่วยผู้เรียนเข้าใจในสิ่งที่เรียนได้ง่ายขึ้น

## ๒.๕ การใช้สื่อให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา

พระภิกษุสามเณรร้อยละ ๘๒.๓ มีการใช้สื่อที่ทำให้นักเรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอนตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นสื่อที่ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติตามได้จริง เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้เป็นอย่างดี และที่สำคัญยังเป็นแนวทางการปฏิบัติถูกต้องตามหลักศีลธรรมอันจะก่อให้เกิดผลดีงามตามมา สื่อที่ใช้ยังช่วยสร้างทัศนคติที่ดีตามหลักการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอีกด้วย จะเห็นได้จากการใช้สื่อประกอบการสอน เป็นสื่อซีดีพุทธประวัติฉบับการ์ตูน สื่อซีดีศีล ๕ หน้าที่ ๖ สื่อซีดีการสอนกฎแห่งกรรมเรื่องนรก สื่อซีดีการ์ตูนชาดก สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ว่า

“... (ดูสื่อเรื่องนรก) เด็กเขาจะกลัวบาปมาก บอกให้ทำอะไร ก็จะทำตามง่ายกว่าเดิม พอผ่านไปอาทิตย์ก็เริ่มเหมือนเดิมอีก”

“...ก็ใช้สื่อศีล ๕ หน้าที่ ๖ ที่ทางวัดจัดแจกนี้แหละ ไปให้ฝึกหัดตามปีที่แล้ว โรงเรียนผมก็มีเด็กมาแข่งขันสมาทานศีล ๕ ที่ทางวัดจัดขึ้นเหมือนกัน”

“...ถ้ามีสื่อพร้อม (ทีวี) ก็จะเปิดให้ดู ส่วนมากแล้วผมจะเล่า (นิทานชาดก) มากกว่า เด็กจะชอบดู ชอบฟัง ดอนดูใหม่ๆ เด็กจะเชื่อเราด้วยนะ บอกอะไรไปก็จะเชื่อฟัง นานๆ ไป มันก็ลืมหมด ตามประสาเด็ก”

จะเห็นได้ว่า การใช้สื่อของพระภิกษุสามเณรทำให้นักเรียนมีเจตคติที่ดีตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้ แต่ต้องอาศัยแรงสนับสนุนด้านอื่นๆเข้าเสริมด้วย อีกประการหนึ่งตัวพระภิกษุสามเณรเองก็สามารถเป็นสื่อได้อย่างดี เป็นสื่อบุคคลที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้นักเรียนเกิดเจตคติที่ดีตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา ซึ่งในปัจจุบันสื่อบุคคลยังไม่สามารถทำให้นักเรียนเกิดเจตคติที่ดีได้เท่าที่ควร ด้วยเหตุผลว่า พระภิกษุสามเณรเป็นบางรูป

ยังไม่มีความสำรวมในการออกไปสอนข้างนอก เล่นกับเด็กมากเกินไป ทำให้เด็กไม่เกรงกลัว ไม่ให้ความเคารพ ขาดความน่าเชื่อถือ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของคุณครูผู้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...พระท่านจะเล่นกับเด็กมากเกินไป เด็กเลยไม่กลัว เด็กไม่ส่งงานท่านก็ไม่ว่าอะไรหรอก พระท่านใจดี”

“...อย่าไปเล่นมาก ไม่งั้นมันไม่กลัว ถ้าจำเป็นต้องตี ก็ต้องตี เหมือนพระอาจารย์ท่านหนึ่งที่ท่านเคยมาสอน เด็กจะไม่ค่อยกลัวเล่นด้วย เด็กคนไหนไม่ส่งงาน ท่านก็ตีเหมือนกัน”

สรุปได้ว่า การใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารในปัจจุบันนั้น มีการใช้สื่อสัมพันธ์กับเนื้อหาการสอน เช่น การใช้สื่อพุทธประวัติ เป็นต้น ซึ่งสื่อที่นำไปใช้สอนนั้นสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดี ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา มีการสื่อที่ใกล้ตัวมาประยุกต์ใช้ประกอบการสอน แต่ยังคงขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อที่หลากหลายมาช่วยประกอบในการสอน ทำให้สื่อที่เกิดขึ้นมีน้อยเกินไป ไม่ค่อยทันสมัย ไม่น่าสนใจ อีกทั้งผู้สอนและผู้เรียนยังขาดการผลิตสื่อมาใช้ประกอบเนื้อหาการสอนร่วมกัน

### ๓. วิธีการสอนแบบมีส่วนร่วมในการสอนปัจจุบัน

สภาพการสอนแบบมีส่วนร่วมของพระภิกษุสามเณรในปัจจุบัน พบว่า พระภิกษุสามเณรขาดวิธีการสอนที่สร้างให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม แต่จะใช้วิธีการสอนแบบเดิมๆ คือ ร้อยละ ๗๐.๖ ผู้สอนจะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนเสียส่วนเดียว ส่วนผู้เรียนเป็นรอรับข้อมูลจากผู้สอน โดยที่ผู้เรียนไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นร่วมกับผู้สอน หรือเรียกวิธีสอนนี้ว่า วิธีสอนแบบบนลงสู่ล่าง เน้นผู้สอนสำคัญมากกว่าผู้เรียน เป็นเหตุให้การเรียนการสอนไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากผู้เรียนขาดการมีส่วนร่วมกับผู้สอน ทำให้การเรียนการสอนในปัจจุบันโดยส่วนมากแล้วพระภิกษุสามเณรจะใช้วิธีการสอนแบบเทศน์คือ เน้นการบรรยายเสียมากกว่าผู้เรียนไม่ค่อยมีส่วนร่วมด้วย เป็นเหตุให้การเรียนรู้เกิดความน่าเบื่อ ไม่น่าสนใจ เพราะเนื้อหาที่สอนก็ยิ่งเข้าใจยากอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของคุณครูผู้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...พระท่านชอบใช้วิธีการเทศน์ยาวเรื่อยๆ”

“...ผมจะใช้วิธีพูดให้เด็กฟัง ฟังบ้าง ไม่ฟังบ้าง ไม่เป็นไร ขออย่าไปกวนเพื่อน”

นอกจากนี้วิธีการสอนของพระภิกษุสามเณรปัจจุบัน ยังใช้วิธีการสอนตามหนังสือ ใช้วิธีการอธิบายเนื้อหา ยึดตามตำราเป็นหลัก ทำแบบฝึกหัดในห้องเรียน ทำเป็นการบ้าน ทำเป็นเล่มรายงาน และให้ศึกษาค้นคว้าตามหนังสือจากบทเรียนที่สอนหรือเป็นใบความรู้เสียส่วนใหญ่ สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...จะสั่งให้เด็กทำเป็นการบ้านมาส่ง บางคนก็ทำมาส่งอยู่นะ แต่น้อย ส่วนมากจะไม่ค่อยส่งกันหรอก เราก็ไม่รู้จะทำยังไงดี”

“...ให้ทำแบบฝึกหัดในห้อง ถ้าไม่เสร็จก็ให้ไปทำต่อที่บ้าน บางคนจะหายไปเลย”

“...ผมทำเป็นใบความรู้ไปให้ตลอด ไม่รู้เหมือนกัน มันเคยอ่านรีเปลา”

“...ให้ไปค้นคว้าทำรายงานมาส่ง”

จากสังเกตและพบเห็นการสอนของพระภิกษุสามเณรเป็นประจำ จะพบว่า การสอนจะมีลักษณะแบบบนลงสู่ล่างมาโดยตลอด มีลักษณะคล้ายๆกันเหมือนเดิม ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่ค่อยได้รับความสนใจจากผู้เรียนเท่าที่ควร ยิ่งหนักกว่า ทั้งผู้เรียนและครูก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับวิชาดังกล่าวเท่าไรนัก ทำให้การเรียนกับวิชาที่พระภิกษุสามเณรไปสอนไม่ค่อยได้รับความสนใจ เด็กไม่ค่อยชอบ เกิดความเบื่อหน่าย ทำให้ไม่ค่อยตั้งใจ หยอกล้อกันเวลาเรียน ไม่ค่อยทำงานส่ง เนื่องจากว่ามันยากเกินไป เนื้อที่สอนเข้าใจยาก นักเรียนเลยไม่อยากทำ ไม่อยากส่งงาน ประกอบกับการเรียนการสอนในรายวิชาอื่นๆก็มีมากพอแล้ว ทำให้การเรียนการสอนวิชาที่พระภิกษุสามเณรไปสอนไม่ได้รับความสำคัญเท่าที่ควร เพราะการสอนของพระภิกษุสามเณรยังใช้วิธีการแบบเดิมๆ ผู้เรียนตัดขาดจากผู้สอนโดยสิ้นเชิง ดังปรากฏในภาพ ๗



ภาพ ๗ บรรยากาศการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรในแต่ละโรงเรียน

ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...เด็กเบื่อหน่าย”

“...ไม่ชอบเรียน”

“...เรียนเข้าใจยาก”

“...เด็กขาดสนใจในการเรียน”

“...ไม่ตั้งใจเรียน”

“...คุยกัน หยอกล้อกันในเวลาเรียน”

“...เด็กมีงานเยอะอยู่แล้ว”

“...นักเรียนต้องเรียนหลายวิชา”

ดังนั้น การสอนของพระภิกษุสามเณรจะต้องปรับเปลี่ยนการสอนจากเดิมที่การสอนแบบบนลงสู่ล่างมาเป็นการสอนแบบแนวราบ โดยยึดผู้เป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติมากขึ้น โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ สนุกสนานในการเรียนรู้ร่วมกัน ก่อให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ และยังช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนยิ่งขึ้น

**สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหาร กล่าวโดยสรุปมี ๓ ด้าน ดังนี้**

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณร มีการจัดกิจกรรมแบบแยกส่วนออกจากกัน ไม่สอดคล้องกับเนื้อหา ทำให้กิจกรรมที่เกิดขึ้นไม่สามารถดึงดูดความสนใจผู้เรียนเท่าที่ควร ขาดการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมในการเรียนการสอน ผู้สอนไม่เน้นถึงการบูรณาการเข้ากับชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้สอนเองอยากให้มกิจกรรมที่สามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอน และสามารถสร้างคุณประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ด้านการใช้สื่อในการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณร มีการใช้สื่อที่เหมาะสมกับวัยได้ในระดับหนึ่ง สื่อที่ใช้มีน้อยเกินไป ไม่ค่อยทันสมัย ไม่น่าสนใจ ขาดความหลากหลายในการใช้สื่อมาช่วยสอน ทั้งผู้สอนและผู้เรียนขาดผลิตสื่อใช้ร่วมกัน แต่มีลักษณะข้อดีคือ สื่อที่นำไปใช้สอนนั้นตรงประเด็นกับเนื้อหาที่สอน ซึ่งบางรูปรู้จักใช้สื่อที่ใกล้ตัวมาประยุกต์ใช้สอน และใช้สื่อให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีตามหลักธรรมคำสอน ผู้สอนต้องการมีสื่อที่สามารถใช้ดึงดูดความสนใจ ช่วยสร้างความสนุกสนาน มีสาระ สร้างคุณค่าด้านจิตใจต่อการปฏิบัติได้จริงได้

ด้านวิธีการสอนแบบมีส่วนร่วมของพระภิกษุสามเณร การสอนในปัจจุบันเป็นการสอนแบบคำสั่ง ขาดการสร้างการมีส่วนร่วม ไม่ได้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ยึดผู้สอนเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องการให้มีกิจกรรมที่ผู้เรียนได้มีโอกาสส่วนกันลงมือปฏิบัติได้จริง

ประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารนี้ มีรายละเอียดดังปรากฏในตาราง ๒

ตาราง ๒ ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการใช้พุทธวิธีสอนวิชาพระพุทธศาสนาของ  
พระภิกษุสามเณรวัดพระพุทธบาท ราชวรมหาวิหารในปัจจุบัน

ประเด็น	สภาพปัจจุบัน	ปัญหาและความต้องการ การพัฒนา
๑. การจัดกิจกรรมการเรียน การสอนของพระภิกษุสามเณร		
๑.๑ ความรู้ความเข้าใจในการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน	๑.๑ ไม่ค่อยมีความรู้ในการ จัดกิจกรรมประกอบการเรียน การสอน มีการจัดกิจกรรม แบบแยกส่วนออกจากกัน	๑.๑ พระภิกษุสามเณรยังไม่มี ความรู้ที่ดีพอ ในการจัด กิจกรรมอยากให้มีการจัด กิจกรรมเข้ากับเนื้อหาที่สอน ได้อย่างกลมกลืน
๑.๒ การจัดกิจกรรมการ เรียนการสอนให้มีความ สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา	๑.๒ ขาดการจัดกิจกรรมที่ เชื่อมโยงเข้ากับบทเรียน เนื้อหาที่สอน โดยกิจกรรมที่ เกิดขึ้นเป็นรายสัปดาห์	๑.๒ ขาดการวางแผนในการ สอนที่ชัดเจน จึงอยากให้มี การเตรียมตัวให้พร้อม และมี การจัดลำดับขั้นตอนในการ สอนที่ชัดเจนมากขึ้น
๑.๓ การจัดกิจกรรมในการ เสริมสร้างความสนใจให้แก่ ผู้เรียน	๑.๓ กิจกรรมไม่น่าสนใจ ไม่ ตื่นตา ตื่นใจ เป็นกิจกรรม แบบลักษณะทั่วไป	๑.๓ กิจกรรมที่จัดขึ้นไม่ค่อย ได้รับความสนใจจากผู้เรียนที่ เท่าควร จึงต้องการให้มีการ จัดกิจกรรมที่สามารถสร้าง ความสนใจแก่ผู้เรียน โดย ผู้เรียนสามารถลงมือปฏิบัติ ได้จริง
๑.๔ การสร้างบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมให้ส่งเสริม การเรียนรู้ในการจัดกิจกรรม	๑.๔ ขาดการสร้างบรรยากาศ ในห้องเรียน และสิ่งแวดล้อม ที่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรม ในการเรียนการสอนแก่ผู้เรียน	๑.๔ สถานที่บางโรงเรียนไม่ เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ จึงอยากให้มี สถานที่ที่เหมาะสม สะดวกง่าย ต่อการดูนั่งกราบไหว้ และ พร้อมที่จะลงมือปฏิบัติได้จริง

## ตาราง ๒ (ต่อ)

ประเด็น	สภาพปัจจุบัน	ปัญหาและความต้องการการพัฒนา
๑.๕ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการบูรณาการเข้าชีวิตประจำวันได้	๑.๕ มีการจัดกิจกรรมประยุกต์เนื้อหาเข้ากับชีวิตประจำวันได้เป็นบางรูป ส่วนมากเน้นการสอนและการสอบเป็นหลัก	๑.๕ อยากให้มีการจัดกิจกรรมที่ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้โดยแทรกเนื้อหาที่สอนมาประยุกต์ใช้กับกิจกรรมดังกล่าว
๒. การใช้สื่อในการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสามเณร		
๒.๑ การใช้สื่อที่สัมพันธ์กับเนื้อหาและจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน	๒.๑ มีการใช้สื่อเทคโนโลยีมาช่วยสอนเกี่ยวกับเนื้อหาที่มีสอดคล้องและตรงประเด็นกับบทเรียน แต่มีการใช้สื่ออยู่ในวงจำกัดเกินไป มีเป็นบางรูปที่ใช้สื่อดังกล่าว ส่วนมากยังไม่สามารถใช้สื่อประเภทนี้ในวงกว้างได้	๒.๑ ขาดอุปกรณ์เสริมในการใช้สื่อสอน จึงต้องการความรู้ในการผลิตสื่อที่สามารถใช้ทดแทนกันได้ เพื่อนำไปใช้ได้ และถูกตามลักษณะของสภาพพื้นที่
๒.๒ การใช้สื่อที่น่าสนใจและทันสมัย เหมาะสมกับวัยผู้เรียน	๒.๒ สื่อที่ใช้ไม่สามารถดึงดูดความสนใจได้เท่าที่ควร ขาดทันสมัย มีความเหมาะสมกับวัยผู้เรียนเป็นบางเรื่อง โดยเข้าใจว่า สื่อที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจได้นั้นจะต้องเป็นสื่อเทคโนโลยีเสียส่วนเดียว	๒.๒ สื่อที่ใช้มีน้อยขาดหลากหลาย ไม่ทันสมัยต่อเหตุการณ์ ไม่น่าสนใจ จึงอยากให้มีการใช้สื่อหลายประเภทมากขึ้น เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่นๆ เป็นต้น เพื่อสร้างสีสันให้เกิดความทันสมัยและน่าสนใจยิ่งขึ้น
๒.๓ การใช้สื่อที่มีอยู่ใกล้ตัวมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน	๒.๓ รู้จักใช้สื่อที่เกิดขึ้นตามห้องเรียนมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนได้ระดับหนึ่ง	๒.๓ ต้องการใช้อุปกรณ์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติของสื่อมาประยุกต์ใช้สอนให้ได้มากขึ้นกว่าเดิม

ตาราง ๒ (ต่อ)

ประเด็น	สภาพปัจจุบัน	ปัญหาและความต้องการ การพัฒนา
๒.๔ ให้นักเรียนมีส่วนร่วม ในการผลิตสื่อประกอบการ เรียนการสอน	๒.๔ ขาดการผลิตสื่อที่นำมาใช้ ในการเรียนการสอนร่วมกัน ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน	๒.๔ ต้องการให้ผู้เรียนมี ความภาคภูมิใจที่ได้ผลิตสื่อที่ เป็นประโยชน์ต่อการนำไป ปฏิบัติใช้ได้จริง
๒.๕ การใช้สื่อให้นักเรียน เกิดเจตคติที่ดีต่อหลักธรรม สำคัญทางพระพุทธศาสนา	๒.๕ มีการใช้สื่อด้านเทคโนโลยี ในการสร้างเจตคติที่ดีต่อหลัก คำสอนทางพระพุทธศาสนา ส่วนสื่อบุคคลยังไม่สามารถ สร้างความเจตคติที่ดีให้เกิดขึ้น ได้เท่าที่ควร	๒.๕ ต้องการให้พระภิกษุ สามเณรที่ไปทำการหน้าที่สอน ให้รู้จักวางตัวให้เหมาะสมกับ สมณสาธูป มีความสำรวมระวัง ทางกาย วาจา ในการพูดคุย กับผู้เรียนให้มากขึ้น
๓. วิธีการสอนแบบมีส่วน ร่วมในการเรียนการสอน ปัจจุบัน	๓. การสอนแบบคำสั่งให้ผู้เรียน ทำตาม โดยเป็นแบบฝึกหัด ให้ ทำการบ้าน เป็นต้น (ใช้การสอนแบบบนลงสู่ล่าง)	๓. ผู้เรียนขาดความสนใจ เบื่อ หน่าย คุยกันเวลาเรียน ไม่ส่ง การบ้าน ดังนั้น จึงต้องการให้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการลงมือ ปฏิบัติมากขึ้นโดยใช้วิธีสอน ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการ เรียนรู้ (ใช้การสอนแนวราบ)